

Notae.

- 1) Sunt haec fere: H. Brandesi „Im neuen Reich“ 1875 p. 746 sqq. Gardthauseni et Arn. Schaeferi in *Fleckeis. Ann.* 1876 p. 246 sqq. et ibidem pag. 541 sqq. G. Lüttgerti et C. Schraderi, quorum cum sententias in *Burs. Ann.* 1876 p. 250 referret I. I. Müllerus statuit esse cladem Varianam acceptam anno 762/9.
- 2) Ille enim cum ex una ex P. epistula IV. 13 versus 13 sq. et 39 sq. afferret, quibus versibus Ovidius Caro sodali et hoc scripsit se in honorem Augusti nuper mortui carmen Getico sermone composuisse, et illud, iam sextam brumam relegatum se sub axe nivali degere, statuit sextam exsili Ovidiani hiemem esse, eam quae imperatoris Augusti a. d. XIV. Kal. Sept. 767/14 defuncti mortem secuta esset, primam igitur hiemem anni 762/9; unde — non satis prudenter — effici vult eodem illo anno 762/9 Ovidium relegatum esse.
- 3) Meyerus Ovidium tanto scribendi studio tantaque facilitate versuum componendorum fuisse vult, ut intra quinque menses inde a mense Decembri usque ad mensem Apr. vel Maium proximi anni tres priores *Trist.* libros scriberet atque ederet, contra in duobus posterioribus conficiendis plenos duos annos consumeret.
- 4) cfr. *Nipperd. Mus. Rhen.* vol. XIX pag. 287 sqq.
- 5) Illud novus *Trist.* IV. 1, 85 omnino non premendum esse eiusdem epistulae v. 97 discimus, ubi de edicto imperatoris, quo relegatus erat, scribit: „corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera novit.“
- 6) Ceterum quod Meyerus mense Maio demum in publicum propositum librum III vult ex ipsius libri carminibus vix effici potest; nulla enim eius epistula mensem Mart. vel Apr. excedere cogimur, ut, si cum Meyero poetam a. 762/9 exeunte Roma profectum esse statuamus, duobus vel tribus mensibus illos 1366 versus conscriptos esse indicandum sit.
- 7) Nam primo omnino exsili natali die in itinere erat.
- 8) Recte enim Woelffelius v. 1 Caesares Augustum et Tiberium intellexit, nam v. 9: „qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt“ Germanicus et Drusus, v. 11: „Livia natus“ Tiberius significantur. Falso igitur Brandesius Caesares illos Tiberium et Germanicum atque hanc epistolam scriptam esse contendit de expeditione ab illis a. 764/11 facta, quam Cass. Dio 56,25 commemorat: *Μάρκον δὲ Λιμνίου μετὰ Σταυλίου Ταύρου ὑπατεύσαντος Τιβερίου μὲν καὶ Γερμανιῶς . . . ἐς τε τὴν Κελτικὴν εἰσέβαλον . . .*
- 9) Constat illo tempore hunc *Trist.* epistulis non omnem operam atque studium dedisse sed alia multa temptasse, carmen in *Ibin* conscripsisse, in fastorum opere perrexisse.
- 10) Actum triumphum esse anno 765/12 non 766/13 Meyerus mihi plane probavit.
- 11) Erat enim filius Vistiliae, „C. Lici ac postea Pomponi atque Orfiti clarissimorum civium coniugis“, cuius varia partium tempora *Plin. nat. hist.* VII, 5 § 39 commemorat, qua ipsi nati sunt Corbulo clarissimus ille dux Caesoniaeque Caligulae uxor.
- 12) Burghesius statuit fasces hunc gessisse a. 799/46, contra disputat Mommsenus *Herm.* vol. IV pag. 105 sqq.
- 13) Fabi quae ex P. I. 2, 135 commemorantur scripta et plane incertum est num carmina fuerint et (multo) ante Ovidi exsiliu composita videntur (cfr. pag. 29).
- 14) Burghesius, qui alterum accurate semper ab altero distinxit, tamen in opp. epigr. II p. 368 (quod idem factum est in indicibus operum et epigr. et numism.) Paullum hunc appellavit: „Q. Fabium Maximum Paullum“, ignarus puto Paulli cognomen illo tempore etiam praenominis loco usurpatum esse (quo de usu vide quae Henzenus adnotavit ad nr. 6212 *Inscr. Orell.-Henz.* atque Mommseni *Roem. Forsch.* I. p. 34 sq.). Sed ipse Mommsenus quoque (*Roem. Staats-R.* II, 1 p. 250 Adn. 3) utrumque eodem anno 744/10 consulatu functos esse scribit, quem errorem evitavit *Herm.* vol. III. p. 269, *Roem. Forsch.* I. p. 35.
- 15) cfr. *Cass. Dionis* 53,14 ἀπηγόρευσε μηδένα πρὸ πάντων ἐτὼν μετὰ τὸ ἐν τῇ πόλει ἄρξαι κληροῦσθαι. Marquardt *Roem. Staatsverwalt.* I. p. 405.

¹⁶⁾ cfr. Waddingt. fast.; certis testimoniis sane non nisi de Cn. Cornelio Cn. f. Lentulo Augure cos. 740 procos. Asiae a. 753—54 traditum est.

¹⁷⁾ Is enim statuit Oeuvr. Num. I. p. 253 sq. Paullum Fabium anno diutius Asiam administrasse; quem qui sequitur neque de anno ante Asinium Gallum neque de anno 749—50 cogitare potest.

¹⁸⁾ Hi sunt: P. Quinctilius Varus cos. 741/18 proc. Afric. 747/8—48/6. L. Volusius Saturninus cos. 742/12 procos. Afr. 748/6—49/5. Paullus hic Fabius cos. 743/11 procos. Asiae 749/5—50/4 (?), fraterque eius Quintus cos. 744/10 procos. Afr. 750/4. (?), C. Asinius Gallus cos. 743/8 procos. Asiae 748/6—49/5; nam erravit Mommsenus annum 753 ei tribuens.

¹⁹⁾ Ex eis quae Tacitus addit verbis: dubium an quaesita morte, certe id apparet, mortuum esse Fabium statim post Romam reditum; aliter enim rumor ille circumferri numquam potuit.

²⁰⁾ Adnotat Huebnerus: „Initio nihil deesse statuit Mommsenus praeter imp[eratoris] cognomen“ additque lapidem initio nec fractum esse nec laesum.

²¹⁾ cfr. C. I. L. I. pag. 384, Henzen nr. 5359.

²²⁾ Non quietam fuisse Hispaniam superioribus annis (fortasse quo tempore Messalla Corvinus Aquitanos pacavit) verisimillimum est.

²³⁾ Legati Caes. titulum omnibus, quibuscunque aliquod munus ab imperatoribus mandatum erat, addi potuisse et per se clarum est et inscriptionum testimoniis confirmatur. Ut unum afferam exemplum, C. I. L. V, 1878 Trebellenus Rufus ante praetoram legatus Caesaris appellatur: „T. Trebelleno L. f. Cla. Rufo q. tr. pl. legato Caesaris Augusti plebs“, cfr. Nipp. ad Tac. Ann. II, 67.

²⁴⁾ Cyprum insulam, quam anno 727/27 fuisse inter provincias praetorias Dio 53,12 testatur, idem (54,4) auctor est senatoriam factam esse a. 732/22. Proconsules autem qui eam administrabant appellabantur, sive fasces Romae gesserant sive inter praetorios vel quaestorios erant. Contra qui imperatoris praerant provinciis semper *προξενται τοῦ Καίσαρος ἀντιπράττοι* = legati pro praetore Caesaris nominabantur; cfr. Marqu. Staatsverw. I. pag. 408 sqq.

²⁵⁾ Honorum ordo sicut Augusti legibus institutus erat — quibus legibus admittebantur ad tribunatum milit., qui 18 annos, ad XXviratum, qui 20—21, ad quaesturam, qui 25, ad tribunatum pleb. vel aedilitatem (curul. vel pleb.), qui 27, ad praetoram, qui 30, ad consulatum, qui plenos 32 annos habebant (cfr. Mommsen Roem. Staats-R. I.² pag. 553 sq.) — quomodo primis imperatorum temporibus servatus sit, paucis illustrare exemplis operae pretium est. Observata sunt annorum inter singulos magistratus spatia in L. Vinicio L. f. L. n., qui a. 738/16 vel 739/15 IIIvir monetalis et a. 749/5 consul suffectus fuit, et in eius XXviratus collega C. Antistio Vetere cos. ord. a. 748/6 — porro inter praetoram quidem et consulatum in C. Asinio Pollione, qui fuit praetor peregr. a. 773, cos. 776, et in eius utriusque muneris collega C. Antistio Vetere praet. urb. 773, cos. 776; in Cn. Cornelio Lentulo Gaetulico praet. peregr. 776, cos. 779; et in M. Licinio Crasso Frugi praet. urb. 777, cos. 780. At spatia legitimis longiora inveniuntur in C. Norbano Flacco praet. urb. 764, cos. 768; in Haterio Agrippa trib. pl. 768, praet. suff. 770, cos. 775; in C. Fulcinio Trione praet. 777, cos. suff. 784; in Sex. Papinio Allieno praet. peregr. 780, cos. 789; in Cn. Domitio Afro praet. 778, cos. suff. 792, in quo quidem quattuordecim pro trium annorum intervallum habes. Atque quidam viri quo aetatis anno ad consulatum pervenerint traditum est. L. enim Calpurnius Piso Pontifex, qui 80 annos natus a. 785 mortuus est, a. 739/15 tricesimum quartum annum agens consul creatus est; Cn. Calpurni Pisonis cos. 747/7 45 annorum obsequium ex anno 773 commemoratur, quod si ab 18 anno aetatis numeramus, anno 710/44 natus et 37 annum agens consul factus est. L. Volusius Saturninus qui fuit cos. suff. a. 756/3 mortuus est anno aetatis 90 ab urbe condita 809; consulatum igitur iniiit annum agens 40. Denique Q. Haterius cos. suff., ut putant hom. doct. a. 745/9, diem supremum obiit 90 fere annos natus a. 779; consul ergo creatus est annum agens 56.

²⁶⁾ cfr. Hermae vol. IV. pag. 217 titulum musei Londiniensis Ephesi repertum et a Curtio vulgatum:
Paullus Fa]bius Persicus ponti]fex
sodalis Aug]ustalis frater Arva]lis

²⁷⁾ Amici illam appellationem honorificam in Claudi ore non plurimi faciendam esse ex titulo a Mommseno (Hermae vol. IV. pag. 102, 130) nuper edito discimus, in quo ab eodem Claudio inter amicorum cohortem Iulium Plantam, hominem plane obscurum, amicum et comitem imperatoris appellatum videmus.

²⁸⁾ Waddington fastes des prov. As. pag. 125^{sq.} proconsulem hunc fuisse Asiae inter a. 794 et 804 probavit.

29) Mortuum eum esse Ovidio etiam tum Romae degente apparere ex verbis eius ex P. I. 7, 29:

„Cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
et dedimus medio scripta canenda foro“

Nipperdeius rectissime monuit.

30) cfr. Teuffel. Roem. Lit.-Gesch. p. 435. Falso igitur et Hieronymus hunc a. 695 natum voluit et Wiesius a. 680, Suetoni potissimum verba secutus in vit. Tib. c. 70: „Tiberius adolescens Corvinum Messallam senem observarat.“

31) cfr. Ioseph. bell. Iud. I. cap. 12 § 5.

32) cfr. Plin. nat. hist. XXXIII, 14 § 50: „Messalla orator prodidit Antonium triumvirum aureis usum vasis in omnibus obscenis desideriis, pudendo crimine etiam Cleopatrae.“

33) cfr. cum alia tum Momms. Ephem. Epigr. IV, 192. ex fast. Amitern ad postrid. Kal. Sept. (diem Actiacum): Imperator Caesar div. f. III. M. Valerius Messalla Corvin. cos.

34) cfr. Fischer: Roem. Zeittafeln pag. 381.

35) cfr. Senec. contr. II. 12, 8; Senec. lud. in mort. Claud. 10, 2; Quint. I. 7, 35; X. 1, 113.

36) Ille enim cum III. Tibulli librum Messalino attribueret, ex eius eleg. V. 17, 59: „Natalem primo nostrum videre parentes, cum cecidit fato consul uterque pari“ natum eum esse a. 711/43 statuit; atque hic in scholis de Roman. histor. litter. semenstr. aest. a. 1875 Bonnae institutis — si quidem recte memini — II. Tibulli librum a. 729/25 et eius elegiam 5. a. 727/27 confectam, Messalinum autem a. 711/43 natum esse nos docuit.

37) Falsum id esse etiam ex Ovidi epistulis elucet; nullo enim modo aequalis is esse potuit poetae, de quo scripta sunt ex P. II. 3, 79 sq.

38) Tituli sunt C. I. L. II, 4114; III, 4366; 5793; V, 2819; 4343; 4344; 4345; 4346; sicut V, 2819: M. Arruntio M. f. Ter. Aquilae IIIviro a. a. a. f. f. quaestori Caesaris trib. pl. pr. cons. XVviro s. f. (circa annum 810—820), vel V, 4344: M. Nonio M. f. Fabio Macrino cos. XVviro sacr. fac. pr. legat. Aug. propraet. prov. Pannoniae inferioris. — Eodem modo V, 4340 clarissimum iuvenem aliquem XVvirum s. f. appellari videmus.

39) vide Dio 55, 29: *Ὀυάλειρος Μεσσαλίνος ὁ τότε καὶ τῆς Αἰθιαίας καὶ τῆς Παννονίας ἄρχων . . .*

40) Ann. III, 34: Cui parens Messalla ineratque imago paternae facundiae; cfr. Ovid. ex P. II. 2, 51: „Vivit enim in vobis (Messalino et Cotta) facundi lingua parentis;“ et v. 49: „eloquii nitor ille domesticus.“ Ceterum Taciti verba tam clara sunt ut immerito Henzenum in Indic. Act. fr. Arv. p. 199 dubitasse existimem, utrum de hoc dicta sint an de cognomine eius filio consule a. 773/20, fratre Arvali a. 774/21.

41) cfr. ex P. I. 7, 31: „Cotta me nec comitem nec dedignatus amicum est et q. sq.“

42) Woelfelius cum rem ita esse negat pro „Aethalis Ilva“ ex P. II. 3, 84 scribendum esse conicit „Italis ulva.“ Quae verba ita intellegi vult ut Brundisium usque Cottam comitatum esse proficiscentem amicum ibique ultimum vale dixisse opinetur ob eam causam, quod accepto imperatoris decreto Ovidius Ilvam proficisci non potuerit. Plane igitur neglexit poetam, antequam exsul factus est, ibi versatum esse. Addendum est, v. 65 sq.: „diceris erratis ingemuisse meis — tum tua me primum solari littera coepit“ vix posse explicari nisi, id quod nos statuimus, iratum prius fuisse Cottam putemus iratumque poetam dimisisse. Quod si recte disputavimus, consentaneum non est Brundisium eum comitem illi fuisse. Quod autem in huius amicorum cohorte poetam fuisse supra dixi, meo iure fecisse mihi videor, cum hunc, tum quaestura perfunctum, vix sine aliquo publico munere Ilvae versatum esse iudicem.

43) Celsus ille quis fuerit plane in incerto relinquendum videtur; Woelfelius eundem eum esse statuit, cuius Horatius ep. I. 8; I. 3, 5 facit mentionem, et Burghesius (Oeuvr. Num. I, 36 sq.) genti Papiae eum adscribit.

44) Unum quod obstat constanti huic usui exemplum habes in Trist. IV. 3, 35, quo loco mitissimam ab eo appellari coniugem legimus; atque ego quidem non dubito quin scribendum sit vel fidissima, vel dulcissima sive carissima. Aliter autem res se habet, quod animum Cottae et Bruti ingenium nominat mitia, quod mitius sibi optat exsilium, quod mite solum, mite consilium, mitemque amicorum erga se pietatem atque mitia esse artium ingenuarum studia praedicat.

45) De hoc enim ac non de P. Fabio Maximo, id quod Politianus contra ipsius voluerat sententiam, versum octavum explicandum esse apparet.

46) Hoc ipsum nescio an Nipperdeium permoverit ut Cottae filium Aurelium illum fuisse ad Tac. I. I. adnotaret, nisi forte typographico mendo id factum esse conicimus, cum ad hunc ipse Nipperdeius referat Ann. IV, 20; V, 3; VI, 5.

- 47) Idem traditur Schol. ad Pers. sat. 2, 72 (pag. 292 ed. Jahn.): „Per Messallae autem propaginem eos vult ostendere, qui non pura conscientia diis sacrificant. Hic autem Cottam Messalinum dicit, qui tam vitiosus oculos in senectute habuit, ut palpebrae eius in exteriorem partem verterentur. Fuit enim et multis deditus vitii. Hic ab Aurelio Cotta adoptatus, M. Aurelius Maximus vocabatur, originem trahens a Valerio Messalla“ (Quae num omnia recte se habent valde dubito, simillima enim de extremis Messallae patris traduntur annis ab Hieronymo: „Messalla Corvinus ante biennium quam moreretur ita memoriam ac sensum amisit, ut vix pauca verba coniungeret.“ . . .).
- 48) Idem de Tacito iudicium fecit Henzenus Annal. dell' Inst. 1865 pag. 10.
- 49) Eius rei testimonia Henzenus l. l. satis multa conegessit.
- 50) Ita sane Henz. hos versus explicavit cum diceret: „Parmi contraddire a simile supposizione (ad Germanicum sive Drusum versus esse referendos) il modo assoluto, in cui Caesar semplicemente vien qui commemorato, cioè che non può, a parer mio, indicar altri che lo stesso imperatore.“
- 51) Quae epistula si ante Kal. Iul., quibus Graecinum consulatum inisse constat, Romam pervenit, circa mensem Martium consules ordinarios tum designatos esse apparet; cfr. Momms. Roem. Staats-R. I. pag. 569 not. 4.
- 52) Flaccus utrum praefectus pro praetore fuerit an legatus legionis, id quod Burghesius (Oeuvr. Epigr. III. p. 85 sq.) eumque secutus Nipperdeius (ad Tac. Ann. II, 66) statuerunt, ex Ovidi versibus 75 sq. „praefuit his locis modo Flaccus, et illo ripa ferox Histri sub duce tuta fuit“ vel v. 119 „quo laevus fuerat sub praeside Pontus“ . . . colligi vix potest.
- 53) Confundebatur hic antea cum P. Pomponio Secundo, qui cos. fuit una cum T. Statilio Tauro a. 797/44, cfr. C. I. L. pag. 327; Henz. adnot. 7 ad Nr. 6445.
- 54) Idem Burghesius sentit cum scribit: „Flaccus non poté esservi, che il legato di una delle legioni, cui era commessa la difesa della sponda Romana del Danubio (cfr. Adn. 52.); nel quale comando militare, che richiedeva la precedente pretura, avrà impiegata una parte del triennio, che doveva almeno interpersi fra quelle magistratura ed il consolato.“
- 55) Hunc fuisse Gaium Poppaeum Sabinum cos. ord. 762/9, cui cum proconsule Asiam administraret titulus Samius (Bullet. Arch. 1866 p. 208) positus sit: 'Ο δήμος Γάιον Ποππαῖον Σαβῖνον Ἡερῆ Nipperdeius adnotat. Itaque Waddington (fast. des prov. As.) errasse videtur, cum Quintum Poppaeum Sabinum cos. suff. eiusdem anni proconsule in Asia fuisse scriberet; nescio an aberraverit ille a Sabino ad Quintum Sulpicium Camerinum collegam eius.
- 56) Ipse enim in urbe remansit; et unius quidem procuratoris nomen a Senec. ep. 12 § 8 traditum est, „Pacui, qui Syriam usu fecit suam“ quem legatum legionis VI. ferratae fuisse Tacitus Ann. II, 79 prodit.
- 57) K. P. Schulzius in Ann. Berol. Gym. 1880 p. 359 quod praenomine hunc allocutus sit poeta, inde rectissime collegit, quasi servi vel clientis huius personam eum agere.
- 58) cfr. Mon. Ancyr. C. I. L. III. pag. 776: Sex. Pompeio et Sex. Appuleio cos.; Fast. Ant. C. I. L. I, pag. 475; Henz. 6442 alio ordine eos nominant: Sex. Appuleius Sex. Pompeius; C. I. L. I, pag. 475; Henz. 7419 d. β. pag. 590: Sex. Pompeio Sex. Appuleio cos. Dio 56, 29: τῶ γὰρ ἐχομένῳ ἔπει, ἐν ᾧ Σέξτος τε Ἀππουλήσιος καὶ Σέξτος Πομπήσιος ἠπάτευσαν; Vell. II, 123. Pompeio Appuleioque cos. . . ; Suet. Aug. c. 100: duobus Sextis, Pompeio et Appuleio, cos. . . Tac. Ann. I, 7.
- 59) Achaïam provinciam Dio 53, 12 (cfr. Tac. Ann. I, 76) auctor est usque ad a. 768/15 senatoriam fuisse, quam qui administrabant etiam antequam consulatu functi sunt ἀρχόνται appellabantur. Ex eis autem proconsulibus qui ab a. 724 ad a. 768 provinciam obtinuerunt, tres omnino a scriptoribus nominantur, Mescinius Rufus, L. Livineius, Atidius Geminus (cfr. Nipp. ad Tac. Ann. IV, 43); illis igitur Sextus hic adnumerandus est.
- 60) Cautissime intra a. 780—783 Sextum Asiam gubernasse Waddington et Nipperdeius statuerunt, at Burghesius Kempfiusque proconsulatum eius adsignarunt anno 780/27.
- 61) Consentit cum his Waddington: „Ptolemaeo, inquit, parat être la vraie leçon; il est certain en effet que les expressions de l'auteur (Senecae) s'appliquent bien mieux au royaume de Mauretanie, qu'aux possessions territoriales d'un grand seigneur quelque vastes qu'elles fussent.“
- 62) Placet addere titulum sepulcrem a libertino huius, uti videtur, positum, qui repertus est in Via Appia a. 1851 et editus ab Henzeno (Annal. dell' instit. 1852 p. 315) et a Burghesio (Oeuvr. Epigr. III. pag. 341 sqq.)

XXXIII

- Hic soror et frater, viv[entis damn]a par[e]ntis,
Aetate in prima saev[a rapi]na [tuli]t;
Pompeia his tumulis co[m]mes a]nteit [fu]neris, || haeret
Et puer, inmites que[m] rapuere] dei.
5. Sex. Pompeius Sexti praec[i]a [.....]ustus
Quem tenuit magn[i maxima honore dom]us.
Infelix genitor gemina [iam prole reli]ctus
A natis spenrans (sic!), qui ded[erit titul]os
Amissum auxilium functae post [funera] natae
10. Funditus ut traherent invid[a fata l]arem.
Quanta iacet probitas pietas quam vera [sep]ulta est!
Mente senes aevo sed periire [brev]i.
Quis non flere meos casus possitq. dolore (sic!),
[Qui d]urare queam bis datus ecce rogis?
15. Si sunt di manes iam, nati, numen habetis
Per vos cu[r] voti non venit hora mei?

Versus tertium et quartum falso in lapide distinctos et „haeret“ illud priori adscribendum esse apparet; deinde initio vers. 14 propter coniunctivi formam „queam“ non „cur“ sicut editores, sed „qui“ supplevi; at versui 5 septem pedes dant et Henzenus, qui „praeclaro nomine“ et Burghesius, qui „praeco agnomine“ suppleverunt; rem ut expediam, mihi non contigit; libertini tamen cognomen nescio quod ibi scriptum fuisse persuasum habeo (cfr. quae Mommsenus Roem. Forsch. I, p. 58 dicit libertinos cognomine nullo addito in lapidibus non inveniri nisi usque ad medium saeculum septimum ab u. c.). Ceterum admodum dubitantem etiam ea, quae in reliquis versibus supplendis hom. doctissimi addiderunt, me scripsisse ingenue fateor. —

Index nominum

Numeri uncis inclusi significant quae ex Tristibus epistulae ad singulos missae sint

M. Aurelius Cotta Maximus (IV. 5; V. 9)	pag. XIX sqq.
Brutus	pag. VIII.
Celsus (I. 5; III. 6)	pag. XI; pag. XXI.
Cornelius Fidas	pag. IX.
Paullus Fabius Maximus	pag. X sqq.
P. Fabius Persicus	pag. X.
Marcia (uxor P. Fabi Maximi)	pag. XII; pag. XV.
Sex. Pompeius	pag. XXVI sqq.
C. Pomponius Graecinus	pag. XXIII sq.
L. Pomponius Flaccus	pag. XXIII sqq.
Rufus	pag. X.
Severus	pag. IX.
Publius Suillius Rufus	pag. X.
Uxor Ovidi	pag. IX sq.
M. Valerius Messalla Corvinus	pag. XVI sq.
M. Valerius Messalinus (IV. 4)	pag. XVII sqq.

The first part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the German language. It discusses the various dialects and the process of standardization. The second part is a detailed study of the development of the German language from the Middle Ages to the present. It covers the changes in grammar, vocabulary, and pronunciation. The third part is a study of the influence of foreign languages on German, particularly French and Latin. The fourth part is a study of the role of the German language in the development of German literature and culture. The fifth part is a study of the German language in the context of the German Empire and the Weimar Republic. The sixth part is a study of the German language in the context of the Third Reich and the post-war period. The seventh part is a study of the German language in the context of the German Democratic Republic and the German Democratic Republic. The eighth part is a study of the German language in the context of the German Democratic Republic and the German Democratic Republic. The ninth part is a study of the German language in the context of the German Democratic Republic and the German Democratic Republic. The tenth part is a study of the German language in the context of the German Democratic Republic and the German Democratic Republic.

Index

Index of the book, showing the page numbers for each chapter and section.

Introduction	1-10
Chapter I: The German Language in the Middle Ages	11-30
Chapter II: The German Language in the Renaissance	31-50
Chapter III: The German Language in the Baroque	51-70
Chapter IV: The German Language in the 18th and 19th Centuries	71-90
Chapter V: The German Language in the 20th Century	91-110
Chapter VI: The German Language in the 21st Century	111-130
Conclusion	131-140
Bibliography	141-160
Index	161-171